

Phát triển khoa học và công nghệ GẮN VỚI XÂY DỰNG NÔNG THÔN MỚI

■ Thanh Đình

Chính sách phát triển khoa học - công nghệ phục vụ xây dựng nông thôn mới

Ngay từ bước đầu thực hiện chương trình xây dựng nông thôn mới, các nhà hoạch định chính sách đã nhận thức được vai trò của khoa học - công nghệ. Để xây dựng nông thôn mới, xây dựng chính sách phát triển khoa học - công nghệ để phục vụ chương trình xây dựng nông thôn mới. Năm 2012, Thủ tướng Chính phủ đã ban hành Quyết định số 27/QĐ-TTg, ngày 05/01/2012 về “Phê duyệt chương trình khoa học - công nghệ phục vụ xây dựng nông thôn mới giai đoạn 2011-2015”. Nội dung chính của chương trình này là: Nghiên cứu, bổ sung, hoàn thiện cơ sở lý luận của mô hình nông thôn mới để góp phần nâng cao hiệu quả hoạt động của Ban Chỉ đạo Chương trình Nông thôn mới; Nghiên cứu, bổ sung, hoàn thiện cơ chế, chính sách, giải pháp khoa học - công nghệ xây dựng nông thôn mới giai đoạn 2010-2020; Xây dựng một số mô

hình nông thôn mới trên cơ sở ứng dụng kết quả nghiên cứu khoa học - phát triển công nghệ, từ đó đánh giá hiệu quả quá trình xây dựng nông thôn mới; Nâng cao nhận thức và trình độ ứng dụng khoa học - công nghệ của người nông dân trong quá trình xây dựng nông thôn mới; Xây dựng hệ thống cơ sở dữ liệu về nông thôn mới; Đạt được một số chỉ tiêu cụ thể: 70% đề tài, dự án thuộc Chương trình có kết quả được công bố trên các tạp chí khoa học - công nghệ trong nước và nước ngoài; 10% đề tài, dự án thuộc Chương trình được đăng ký bảo hộ sở hữu trí tuệ; Các đề tài, dự án thuộc Chương trình thực hiện đào tạo, tập huấn chuyển giao công nghệ cho 10.000 lượt đối tượng ở nông thôn. Đây là chính sách quan trọng nhất, là cơ sở nền tảng để các địa phương, tổ chức xây dựng các

chính sách phát triển khoa học - công nghệ gắn với xây dựng nông thôn mới.

Trong giai đoạn đầu, các tiêu chí về khoa học - công nghệ trong xây dựng nông thôn mới chưa được đề cao, thì gần đây, các tiêu chí khoa học - công nghệ bắt đầu được quan tâm. Hiện tại, tiêu chí về khoa học - công nghệ nằm ở nhóm tiêu chí số 8 về Thông tin và truyền thông. Dù chưa có nhóm tiêu chí riêng nhưng các tiêu chí khoa học - công nghệ đang dần được coi trọng. Nhất là liên quan đến chuyển đổi số trong xây dựng nông thôn mới. Năm 2022, Thủ tướng Chính phủ ký Quyết định số 924/QĐ-TTg ngày 02/8/2022 về việc “Phê duyệt Chương trình chuyển đổi số trong xây dựng nông thôn mới, hướng tới nông thôn mới thông minh giai đoạn 2021-2025”; Sau đó, Ban Chỉ đạo Trung ương các Chương trình mục tiêu quốc gia giai đoạn 2021-2025 cũng ra Quyết định số 06/QĐ-BCĐTW-VPDP ngày 12/10/2022 về việc ban hành “Kế hoạch tổ chức thực hiện một số nhiệm vụ trọng tâm thuộc Chương trình Chuyển đổi số trong xây dựng nông thôn mới, hướng tới nông thôn thông minh giai đoạn 2021-2025”. Đây là những chính sách cụ thể hơn trong việc phát triển khoa học - công nghệ làm động lực quan trọng cho xây dựng nông thôn mới.

Nghệ An là một trong những địa phương thuộc nhóm đầu trong phong trào xây dựng nông thôn mới với nhiều kết quả to lớn đã đạt được trong hơn một thập kỷ qua. Từ việc số lượng các xã, huyện đạt chuẩn nông thôn mới tăng lên hàng năm, Nghệ An cũng quan tâm đến nâng cao chất lượng các tiêu chí nông thôn mới, trong đó có việc phát triển khoa học - công nghệ gắn với xây dựng nông thôn mới. Gần đây, Đảng bộ và chính quyền tỉnh đã đưa ra nhiều chính sách liên quan đến

vấn đề này. Trong đó có thể kể đến như Nghị quyết số 09-NQ/TU ngày 05/8/2022 của Ban chấp hành Đảng bộ tỉnh về chuyển đổi số đến năm 2025, định hướng đến 2030; Kế hoạch số 586/QĐ-UBND ngày 22/8/2022 của Ủy ban nhân dân tỉnh về Kế hoạch chuyển đổi số đến năm 2025; Kế hoạch số 132/KH-UBND ngày 03/3/2023 của Ủy ban nhân dân tỉnh về việc thực hiện “Chương trình Chuyển đổi số trong xây dựng nông thôn mới, hướng tới nông thôn mới thông minh trên địa bàn tỉnh Nghệ An giai đoạn 2021-2025”. Nội dung của các chính sách này tập trung vào nhiều vấn đề khác nhau, mà quan trọng nhất là khẳng định vai trò của khoa học - công nghệ, trong đó dành sự quan tâm lớn nhất là chuyển đổi số vào xây dựng nông thôn mới. Trong kế hoạch nhấn mạnh đến mục tiêu cơ bản: “Cụ thể hóa các mục tiêu, nhiệm vụ chuyển đổi số trong xây dựng nông thôn mới, hướng tới nông thôn mới thông minh theo Chương trình đã được Thủ tướng Chính phủ đã phê duyệt; làm căn cứ triển khai chuyển đổi số trong xây dựng nông thôn mới để từng bước hình thành nông thôn mới thông minh, nâng cao hiệu quả hoạt động của cộng đồng, góp phần xây dựng nông thôn mới đi vào chiều sâu, hiệu quả và bền vững trên địa bàn tỉnh Nghệ An đến năm 2025; Tiếp tục kế thừa, phát triển những thành tựu về kết quả thực hiện Chương trình mục tiêu quốc gia xây dựng nông thôn mới đã đạt được trong thời gian qua, đồng thời đề ra mục tiêu, định hướng, giải pháp, phân công nhiệm vụ cụ thể cho các cơ quan, đơn vị, địa phương triển khai thực hiện chuyển đổi số trong xây dựng nông thôn mới, góp phần thực hiện thành công Chương trình chuyển đổi số của tỉnh và chuyển đổi số ngành nông nghiệp trên địa bàn tỉnh Nghệ An đến năm 2025”.

Vấn đề con người trong chuyển giao khoa học - công nghệ khi xây dựng nông thôn mới

Chuyển giao khoa học - công nghệ trong xây dựng nông thôn mới được các nhà khoa học phân tích và tổng hợp thành các bước cơ bản: Chuyển giao tiên bộ khoa học - công nghệ cho nông dân nhằm cung cấp thông tin, hướng dẫn sử dụng, định hướng phát triển,

cung cấp một số yếu tố đầu vào hoặc định hướng các yếu tố đầu ra cho sản phẩm nông nghiệp phù hợp với môi trường sinh thái, thói quen tiêu dùng của các thị trường nông sản của nông hộ; Đối tượng chuyển giao không chỉ đơn thuần mang tính kỹ thuật, mà còn bao gồm cả các giải pháp liên quan đến năng lực của người nông dân trong các lĩnh vực quản lý, thông tin, thị trường; Chuyển giao tiến bộ khoa học và công nghệ còn bao hàm cả các cách tiếp cận mang tính con người nhằm khai thác và tăng cường các nguồn vốn xã hội, giúp nông dân liên kết trong đầu tư, sản xuất, chế biến, phát triển và tiêu thụ sản phẩm.

Trong việc phát triển khoa học - công nghệ gắn với xây dựng nông thôn mới thì vấn đề con người là nhân tố quan trọng nhất. Con người vừa là mục tiêu, vừa là đối tượng để phát triển khoa học - công nghệ cũng như xây dựng nông thôn mới. Con người là chủ thể tiếp nhận sự chuyển giao khoa học - công nghệ trong xây dựng nông thôn mới. Và con người cũng là nhân tố quyết định kết quả xây dựng nông thôn mới. Sẽ chẳng có nông thôn mới nếu như con người vẫn cũ. Vậy nên, để

phát triển khoa học - công nghệ làm động lực xây dựng nông thôn mới thì phải quan tâm đến nhân tố con người.

Hiện tại, nông thôn vẫn là vùng trũng trong phát triển khoa học - công nghệ, nông dân vẫn là khâu yếu nhất trong tiếp nhận chuyển giao thành tựu khoa học - công nghệ. Có nhiều lý do, trong đó có một số lý do cơ bản: Hạ tầng khoa học - công nghệ ở nông thôn còn hạn chế, tốc độ phát triển khoa học - công nghệ ở nông thôn còn chậm, vốn đầu tư cho khoa học - công nghệ ở nông thôn còn thấp nên khả năng đột phá về khoa học - công nghệ ở mức rất thấp; Con người ở nông thôn hiện nay chủ yếu là người già và trẻ con, số người được đào tạo chuyên môn về làm việc tại khu vực nông thôn còn rất hạn chế, họ sẵn sàng chấp nhận làm việc trái ngành nghề ở đô thị còn hơn quay về nông thôn cho dù được đào tạo về nông nghiệp hay phát triển nông thôn; Cơ cấu kinh tế ở vùng nông thôn vẫn còn lạc hậu, chủ yếu tập trung vào các ngành nghề sản xuất truyền thống ít khi ứng dụng khoa học - công nghệ, các lĩnh vực yêu cầu trình độ khoa học kỹ thuật khó tìm ra cơ hội để phát triển ở nông thôn; Cơ chế chính sách phát triển khoa học - công nghệ, phát triển con người nhằm tiếp cận các thành tựu khoa học - công nghệ để thúc đẩy quá trình chuyển giao khoa học - công nghệ ở nông thôn vẫn

Tăng cường tập huấn, đào tạo nguồn nhân lực để tiếp nhận, chuyển giao KH-CN ở nông thôn

còn hạn chế, nhiều điểm chưa phù hợp; Nguồn kinh phí đầu tư cho việc phát triển khoa học - công nghệ và chuyển giao khoa học - công nghệ ở nông thôn còn eo hẹp, chủ yếu là kinh phí nhà nước thường hay đầu tư dàn trải, trong khi các doanh nghiệp lại chưa quan tâm nhiều đến việc đầu tư phát triển khoa học - công nghệ ở vùng nông thôn do kinh phí lớn mà thu hồi vốn thì mất nhiều thời gian và phải đối diện với nhiều rủi ro.

Như vậy, để giải quyết vấn đề con người trong việc chuyển giao khoa học - công nghệ phục vụ xây dựng nông thôn mới cần phải thực hiện nhiều chính sách đồng bộ cùng một lúc. Trước hết là phải phát triển cơ sở hạ tầng công nghệ thông tin ở nông thôn giúp cho người dân tiếp cận với khoa học công nghệ, với kinh tế thị trường và chính sách phát triển một cách nhanh hơn, chính xác hơn. Tiếp đó cần có chính sách thu hút nguồn nhân lực chất lượng cao, có trình độ chuyên môn về để nâng cao chất lượng nguồn nhân lực cho quá trình phát triển kinh tế - xã hội và tiếp nhận chuyển giao khoa học - công nghệ trong xây dựng nông thôn mới. Cùng với đó là thực hiện chuyển đổi cơ cấu kinh tế ở vùng nông thôn theo hướng hiện đại, quan tâm nhiều đến nhân tố khoa học - công nghệ. Trong hệ thống tiêu chí đánh giá nông thôn mới, đặc biệt là nông thôn mới kiểu mẫu cần phải có nhóm tiêu chí khoa học - công nghệ riêng để nhấn mạnh mối quan tâm về chuyển giao khoa học - công nghệ cho người dân. Cần có nhiều chính sách, phương pháp chuyển giao khoa học - công nghệ phù hợp cho nông dân, trong đó quan tâm nhiều đến việc tập huấn, đào tạo nguồn nhân lực để tiếp nhận chuyển giao khoa học - công nghệ ở nông thôn. Khuyến khích và tạo điều kiện cho các doanh

nh nghiệp lớn đầu tư phát triển khoa học - công nghệ phục vụ cho xây dựng nông thôn mới ở khu vực nông thôn, khuyến khích các doanh nghiệp vừa và nhỏ ở địa phương nỗ lực khởi nghiệp trên cơ sở ứng dụng khoa học - công nghệ vào phát triển các sản phẩm quan trọng ở địa phương.

Vấn đề liên kết để phát triển khoa học - công nghệ trong xây dựng nông thôn mới

Trong quá trình xây dựng nông thôn mới, Đảng và Nhà nước đã dành sự quan tâm đến việc liên kết các bên liên quan để hợp tác phát triển sao cho hiệu quả nhất. Cơ chế “bốn nhà” gồm nhà nước, nhà doanh nghiệp, nhà khoa học, nhà nông đã trở thành một nguyên tắc trong quá trình liên kết hợp tác xây dựng nông thôn mới. Trong đó, nhà nước giữ vai trò lãnh đạo, xây dựng chính sách, quy hoạch sản xuất và kiến tạo hành lang pháp lý để quản trị quá trình xây dựng và phát triển nông thôn; Nhà doanh nghiệp là đối tác đầu tư quan trọng, thực hiện các kế hoạch sản xuất, kinh doanh, giúp các sản phẩm địa phương tiếp cận thị trường và cũng là nhà đầu tư quan trọng để phát triển các ứng dụng khoa học - công nghệ vào phát triển nông thôn; Nhà khoa học giữ vai trò nghiên cứu, đề xuất, bổ sung các vấn đề, chính sách liên quan đến quá trình phát triển, đánh giá tác động và đưa ra những đề xuất thay đổi, bổ sung hay thay thế các chính sách trong quá trình phát triển, và cũng là nhân tố quan trọng trong việc chuyển giao khoa học - công nghệ đến với người dân và cả doanh nghiệp; Nhà nông là chủ thể của quá trình xây dựng nông thôn mới, vừa là đối tượng, vừa là mục tiêu của xây dựng nông thôn mới, và cũng là nhóm tiếp nhận sự chuyển giao khoa học - công nghệ cùng với doanh nghiệp.

Trên lý thuyết thì cơ chế “bốn nhà” như trên đã được phổ biến từ lâu. Nhưng thực tế thì quá trình hợp tác giữa các bên liên quan trong quá trình phát triển khoa học - công nghệ gắn với xây dựng nông thôn mới vẫn còn hạn chế. Nhiều chính sách của Nhà nước liên quan đến vấn đề này vẫn còn mang tính hình thức, là sản phẩm của những người ngồi trong phòng lạnh, khó

hoặc không áp dụng vào thực tế được. Các doanh nghiệp vẫn mạnh ai nấy làm, theo đuổi các mục tiêu riêng, coi trọng lợi nhuận và quan hệ nhạt nhẽo với người nông dân. Sự hài hòa lợi ích giữa doanh nghiệp và nông dân chưa được đảm bảo và tương lai sẽ gây ra nhiều vấn đề xã hội phức tạp. Trong khi đó, các nhà khoa học hoặc vẫn đi theo lối mòn khoa học hàn lâm, lý thuyết, các nghiên cứu vẫn chủ yếu phục vụ lợi ích định danh nhà khoa học hơn là ứng dụng vào thực tiễn sản xuất. Quan hệ giữa nhà khoa học với các nhóm còn lại cũng khá mờ nhạt. Đây chính là hệ quả của việc thúc đẩy liên kết giữa các bên liên quan trong quá trình phát triển khoa học - công nghệ gắn với xây dựng nông thôn mới chưa được coi trọng và chưa được thực hiện một cách phù hợp. Để tạo ra sự liên kết chặt chẽ giữa các bên liên quan thì cần phải có chính sách phù hợp, nhất là trong việc phân chia lợi ích và khuyến khích sự chia sẻ lợi ích tự nguyện từ các bên tham gia. Muốn vậy, cần phải có chính sách chống tham nhũng, chống thất thoát trong quản lý và phát triển khoa học một cách hiệu quả. Hiện nay, các đề tài khoa học - công nghệ ở các địa phương, chủ yếu là cấp tỉnh không đạt được hiệu quả dù hàng năm vẫn tiêu tốn hàng chục, thậm chí hàng trăm tỷ đồng. Có nhiều nguyên

do trong đó có sự quản lý lỏng lẻo, đánh giá đề tài không chặt chẽ và thiếu các tiêu chí khoa học cơ bản lẫn ứng dụng dù đó là đề tài khoa học. Đây cũng là sự thể hiện của tệ nạn tham nhũng trong quá trình quản lý khoa học ở địa phương. Và nó cũng là nguyên nhân làm cho quan hệ giữa nhà nước, nhà doanh nghiệp, nhà khoa học và nhà nông càng rời rạc, xa cách nhau.

Hiện nay, cơ chế “bốn nhà” cũng cần phải xem xét lại. Trong quá trình phát triển khoa học - công nghệ gắn với xây dựng nông thôn mới cũng xuất hiện nhiều vấn đề xã hội phức tạp, khó giải quyết được. Vậy nên cần có thêm những nhà công tác xã hội tham gia vào để khắc phục các hậu quả do kinh tế thị trường để lại. Các nhà hoạt động xã hội hay công tác xã hội có thể giữ vai trò trung gian để hỗ trợ người dân nhiều hơn trong việc tiếp nhận chuyển giao khoa học - công nghệ, tiếp cận thị trường và chính sách phát triển. Họ cũng tham gia giải quyết các vấn đề xã hội nảy sinh trong quá trình phát triển để hạn chế những tổn thương hay giảm thiểu rủi ro cho những người nông dân. Bất cứ sự phát triển nào cũng sẽ gây ra một số tác động đến một bộ phận nào đó trong xã hội và họ cần đến các nhà hoạt động xã hội. Vậy nên có thể nói bây giờ cần đến cơ chế nhiều nhà hơn, bao gồm nhà nước, nhà doanh nghiệp, nhà khoa học, nhà công tác xã hội, nhà nông. Đây cũng là xu hướng phát triển chung của nhiều nước trên thế giới./.

Liên kết sản xuất để nâng cao chuỗi giá trị sản phẩm
(Ảnh: Công ty TNHH Thực phẩm Orion Vina thu mua khoai tây cho nông dân)